

Migracije i Brčko – zbornik radova, Tuzla: Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla, 2020, 400 str.

Zbornik radova *Migracije i Brčko*, koji je izašao u izdanju Centra za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla 2020. godine, predstavlja radove sa Međunarodne naučne konferencije *Migracije i njihov utjecaj na društvena i privredna kretanja na širem području Brčkog od početka XVII do kraja XX stoljeća*, održane u Brčkom, 13. i 14. septembra 2019. godine u organizaciji Centra za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla i Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Historija Brčkog, kao i ostalih mjesta u Bosni i Hercegovini, je bogata i složena. No, i pored toga ista nije u dovoljnoj mjeri istražena. Bilo je pokušaja pojedinaca i timova da rasvijetle neke periode brčanske prošlosti, što je rezultiralo stvaranjem značajnih publikacija koje su približile neke važne događaje i procese. Međutim, još uvijek nije urađena sveobuhvatna studija, kojom bi se tretirala najvažnija pitanja brčanske prošlosti od najstarijih vremena do danas. Iako nedovoljno istraženo, ipak je poznato da je život na širem području Brčkog evidentan od najstarijih vremena, te se različitim dinamikom odvijao do danas. Nešto intenzivniji razvitak Brčkog nastaje od početka XVIII stoljeća, a vezan je za krupne historijske događaje, koji se odnose na pitanje ishoda velikog Bečkog rata (1683-1699), koji je za posljedicu imao povlačenje Osmanskog Carstva sa značajnih prostora srednje i jugoistočne Evrope. Od tada Brčko dobija snažniju urbanu, privredno-ekonomsku, demografsku, socijalnu i svaku drugu konturu. To je u dobroj mjeri vezano za izražene migracione procese, koji su krucijalno utjecali na ukupna društveno-politička i privredna kretanja na širem brčanskom prostoru. Stoga smo se i opredijelili da jednim naučnim skupom pokušamo otvoriti ovu važnu temu, a kako bi bar donekle rasvijetlili neka od važnih pitanja iz prošlosti Brčkog.

Migracije vezane za šire brčansko područje potječu još iz ranog perioda uspostave osmanske uprave i doseljavanja vlaške i ostale pravoslavne

komponente na ovo područje. No, proces migracija bio je izraženiji nakon Karlovačkog mira 1699. godine, te se od tada kroz protekla tri stoljeća odvija različitim intenzitetom. Na ovo područje naseljavale su se različite etničke i ekonomsko-socijalne grupacije stanovništva, kreirajući ukupan društveno-politički i privredni život u istom. Uzroci migracija bili su različiti događaji i procesi, od onih ratnih-prisilnih do ekonomsko-socijalnih i političkih. Iz tih razloga pitanja prezentovana na Međunarodnoj naučnoj konferenciji održanoj u septembru 2019. godine, a koja su uglavnom objavljena u ovom Zborniku, posmatraju složenu migracionu tematiku sa različitim aspektata i uglova. To je omogućilo predstavljanje čitavog spektra važnih pitanja iz ove oblasti. Tako su u radovima predstavljena pitanja koja se odnose na razne vremenske periode, počev od ranog osmanskog perioda do današnjih dana, gdje je približena slika uzroka i posljedica istih. U tom pogledu ukazano je na različite uzroke migracionih kretanja, a posebno one ratne i ekonomsko-socijalne prirode. U ranom osmanskom periodu širi brčanski prostor naseljava stočarsko vlaško i drugo pravoslavno stanovništvo. Nešto kasnije, početkom XVIII stoljeća na ovo područje naseljava se muslimansko stanovništvo protjerano sa prostora nekadašnjeg Budimskog i Temišvarskog ejaleta. No, bilo je i političkih razloga preseljavanja stanovništva, koji su vezani za stvaranje nacionalnih država u susjedstvu, te se s tog aspekta "čistio prostor" od drugih etničkih skupina. Tako je značajan broj muslimansko-bošnjačke populacije naselio šire brčansko područje protjeranih sa područja zapadne Srbije. Potkraj osmanske uprave na ovaj prostor naseljavaju se iz ekonomskih razloga i druge etničke skupine, među kojima i skupina "cincara" trgovaca, koji su igrali značajnu ulogu u životu Brčkog u navedenom vremenu. Iz tog razloga je ovom pitanju posvećena značajna pažnja u Zborniku radova. Neki radovi u Zborniku odnose se na druge etničke skupine, na Jevreje, Rome, i druge. Posebnim radom predstavljeno je doseljavanje i status Roma u različitim vremenima na području Brčkog. Kada je riječ o brčanskim Jevrejima, veoma sadržajno je predstavljen njihov život, te posebno stradanje u toku Drugog svjetskog rata. Problematika migracija je tretirana i sa aspekta uloge i značaja nekih pojedinaca, koji su pripadali muhadžirskoj skupini, a dali su značajan doprinos razvoju Brčkog, poput

znamenitog načelnika Brčkog Alije Kučukalića. U nekoliko radova tretirani su migracioni procesi koji su vezani za međuratni (1918-1941) i socijalistički period (1945-1990). Posebno je obrađeno pitanje dolaska Bošnjaka sa šireg područja Sandžaka na ovo područje. Taj proces se odvijao u dvije faze, prvoj nakon pokolja Bošnjaka u Šahovićima 1924. godine, te onoj u socijalističkom vremenu. U ovim sadržajima je ukazano, ne samo na poteškoće prilagođavanja ove populacije u novoj sredini već i na doprinos koji su doseljeni muhadžiri i njihovi potomci dali razvitku Brčkog u posljednjih stotinu godina.

Nekoliko radova u Zborniku odnosi se na migracione i druge procese iz naše neposredne prošlosti. Zanimljiva štiva tretiraju problematiku vezanu za demografske prilike, utjecaj ratnih dešavanja (1992-1995) na prilike u Brčkom, povratak prognanog stanovništva na prostor Brčkog nakon 1995. godine, te brojna druga pitanja, koja su utjecala na prisutne demografske promjene na ovom području u navedenom vremenu. Problematika migracija na širem području Brčkog posmatrana je i sa kulturnog, obrazovnog i općedruštvenog aspekta. Sa migracionim procesima u znatnoj mjeri mijenjali su se određeni običaji i kulturne navike. Naime, svaka doseljena skupina stanovništva na ovom području donosila je i ugrađivala dio svog kulturnog i tradicionalnog identiteta u onaj već postojeći, domicilni brčanski. Na taj način ovaj prostor se obogaćivao i razvijao u jednom multikulturalnom ambijentu i ozračju. Ta različitost je bila prepoznatljiva vrijednost i isticana kao velika prednost Brčkog i njegove okoline. O svemu ovome napisano je nekoliko zanimljivih i važnih sadržaja, koji će privući pažnju čitalaca.

Autori radova su iz Bosne i Hercegovine, Bugarske i Crne Gore: Safet Bandžović, Marijan Premović, Mirza Čehajić, Enes Pašalić, Senaid Hadžić, Miroslav Doderović, Emir Musić, Omer Zulić, Đuro Tankosić, Sait Š. Šabotić, Mariyana Stamova, Kašmir Ribić, Šerbo Rastoder, Izet Šabotić, Ismet Dedeić, Marko Matolić, Sead Selimović, Jasmin Jajčević i Mirsad Kunić. Svi autori su odabrali važne i aktualne teme iz prošlosti Brčkog. Odgovor na istraživačko pitanje dali su u skladu sa zahtjevima savremene metodologije historijskih istraživanja. Radovi su vrlo korisni za poznavanje dijela prošlosti Brčkog, ovog

važnog bosanskohercegovačkog grada. Autori pripadaju različitim naučnim oblastima, pa je razumljiv i različit pristup u naučnoistraživačkom postupku. Prilikom pisanja rada jasno su postavili cilj i zadatke istraživanja. Do rezultata istraživanja autori su došli koristeći historijske izvore različite provenijencije. Izvršili su pravilnu selekciju izvora, kritiku i interpretaciju onako kako to nalaže metodologija historijskih/naučnih istraživanja. Treba istaći da jedan broj radova može da posluži kao važan historijski izvor istraživačima, koji se budu bavili prošlošću Brčkog u nekom budućem vremenu.

Autori radova su koristili metode važne za historijsko/naučno istraživanje (historijska metoda, metoda analize i sinteze, indukcije i dedukcije, statistička metoda). Razina korištenih metoda je neujednačena. Osim toga, autori su koristili historijske izvore i literaturu različite provenijencije (domaću i stranu), a selekciju su vršili u cilju odgovora na istraživačko pitanje, čime je izbjegnuta zamka da budu pristrasni.

Treba biti svjestan činjenice da sadržaji objavljeni u ovom Zborniku radova ne predstavljaju potpunu i zaokruženu sliku prošlosti Brčkog i njegove okoline, ali čine zasigurno važno historijsko štivo, koje će pomoći da bolje razumijemo prošlost Brčkog, posebno onu koja je vezana za migracione procese. Isto tako, smatram da je navedenim sadržajima stvorena dobra osnova za dalja sveobuhvatnija istraživanja prošlosti Brčkog, a u vidu izrade jedne ozbiljne cjelovitije sinteze.

Značaj migracija za područje Brčkog je veoma važna iz razloga što je ovaj prostor historijski vezan za pojavu i proces migracija. Brčko svoj nastanak i razvitak u prošlosti, veže za proces migracija, jer su ljudi sa ovih prostora dolazili, donosili i puno toga ovdje ugradili. Također, odavde su i odlazili, te na druge prostore mnogo toga odnosili i ugrađivali. Da bi se razumjeli društveni i privredni procesi, potrebno je, u dovoljnoj mjeri, razumjeti proces migracija koji na području Brčkog traje još od početka XVIII stoljeća. Bilo koja priča o bilo kom pitanju, ne samo historijskom, nego i sociološkom, ekonomskom i političkom, neće bez poznavanja migracija, dati jasnu sliku o ukupnom stanju i prilikama na ovom prostoru.

Po ozbiljnosti i širini postavljanja problema doseljavanja i iseljavanja sa ovih prostora, *Migracije i Brčko - zbornik radova* predstavlja dosada najvažniji intelektualni poduhvat ove sredine od osnivanja Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Zadatak koji je organizator sebi postavio bio je da, koristeći savremene metodologije oslobođene ideološkog imperativa, koja je pratila prethodni pokušaj, sistematizira dosadašnja znanja o prošlosti Brčkog i, uzevši migracije kao polazišni orijentir, pođe korak dalje u odnosu na zasad jedinu ozbiljniju publikaciju o prošlosti grada Brčko i okoline u radničkom pokretu i NOB-u. Migracije nisu slučajno izabrane da budu polazna tačka za novo preispitivanje historijskih tokova ove sredine, jer one su imale ne značajan, već odlučujući utjecaj na cjelokupni razvoj ovih krajeva.

Na bazi do sada poznatih izvora, posmatrajući migracije kao odlučujući faktor u svakom segmentu svijeta, života ove sredine, u nekoliko radova, posebno domaćih autora, otvorena su prvi put neka teška i mučna pitanja o historiji mentaliteta ove sredine i bar na nivou korelacija učinjen je pokušaj da se dovedu u vezu ciklične demografske tektonske promjene etničke i nacionalne strukture i relativne zatvorenosti ove sredine kao i niza negativnih činjenica da Brčko u proteklih tri stoljeća nije stvorilo autentično građanstvo; da i najstarija "domaća" porodična stabla ne idu dalje od 150 godina unazad; da je Brčko u duhovnom i kulturnom naslijeđu Bosne i Hercegovine dalo manje nego gradovi slične veličine i značaja i, posebno, da Brčko u poređenju sa istim, ima nedopustivo zapuštene institucije koje se bave kulturno-historijskim pamćenjem, što nije garantom da se isto očuva za nadolazeća pokoljenja.

Publikovanje zbornika radova *Migracije i Brčko* upotpunosti je opravdalo očekivanja organizatora i izdavača, jer je većina priloga, koristeći suvremenu metodologiju, oslobođena primjesa ideologija, uspjela da sistematizira, naučno valorizira i sintetizira dosadašnja saznanja o prošlosti Brčkog, prije svega o migracijama i demografskim kretanjima na ovim prostorima. Jedan broj naučnih radova je donio nova saznanja o prošlosti Brčkog, prije svega o porijeklu i kulturi nacionalnih manjina i drugih marginalnih grupa na prostoru Brčkog.

Jasmin Jajčević